

Lene: Kako vidite odnos između individualnog i kolektivnog, i kako mu pristupate u svom radu?

Tellervo: Naći ravnotežu između individualnog i kolektivnog popriličan je izazov u ljudskom životu. Moramo naučiti živjeti u zajednici, ali i razvijati vlastitu individualnost – treba misliti na opće dobro, ali i biti odgovoran za vlastite granice i vlastitu dobrobit. Susrećemo se s ovim pitanjem na osobnoj, ali i globalnoj razini. No, u našoj kulturi zajedništvo je vrijednost koju se ne cijeni previše. Vjerujem da se u našem društvu mnogi osjećaju loše upravo zbog manjka osjećaja zajedništva. Ta je tema pokretačka snaga mnogih mojih radova.

Lene: Možda se to o čemu govoriš očitava u načinu na koji ljudi doživljavaju vaš rad, na primjer projekt ZBOR PRITUŽBI – ljudi vrlo pozitivno reagiraju, osjećaju da ih se to tiče. Naravno, mogli bismo to objasniti i činjenicom da je tema rada vrlo pristupačna jer većina razumije ideju prigovaranja. Međutim, smatram da je u ovom slučaju privlačan i taj osjećaj uključenosti; dopušta vam se da sudjelujete i osjećate se dijelom nečeg kolektivnog. Upravo razlika između doživljaja publike pri recepciji rada i onog kojeg imaju sudionici radioni-

ce stvara finu ravnotežu između osjećaja zajedništva i nečega što može (ili ne može) dotaknuti granice između osobnog i politike, ovisno o situaciji. **Tellervo:** Kako je svatko bio dobrodošao da se pridruži zboru te kako su svačije pritužbe mogle postati dio pjesme, promatrači su mogli dobiti osjećaj da bi i oni mogli biti ti koji, zajedno s ostalima, pjevaju svoje pritužbe. Usudujem se ustvrditi da je na taj način voajerizam, koji je često dio iskustva promatranja takvih radova, zamijenjen spontanom osjećajem zajedništva.

Oliver: Ideju zajedništva nikada se nije posebno poticalo u društvima u kojima sam ja odrastao i živio. Čak i u Istočnoj Njemačkoj o zajednici smo govorili koristeći vrlo općenite pojmove kao npr. “svi su ljudi braća...”. O ideji zajedništva na njenoj osnovnoj razini nikada se nije zaista raspravljalo, jer je se smatralo prijetnjom (s razlogom). Najjači sam osjećaj “totalnog” zajedništva imao tijekom revolucije u Istočnoj Njemačkoj 1989. godine. Ljudi svih dobi, porijekla i zanimanja izašli su na ulice, činilo se tada da su sve nekadašnje podjele bile izbrisane; ispostavilo se da je tek tada nametnuti slogan “Svi su ljudi braća (i sestre)” postao stvaran. Nije lako opisati takva zbivanja, a da se ne pribjegne

klišeižiranju; u svakom slučaju bilo je to vrlo snažno iskustvo. Ipak, nakon otprilike jedne godine je izbljedio, kada su maha uzele društvene podjele koje su stvorile široke rascijepa među ljudima. Po preseljenju u zapadni dio Njemačke susreo sam se s “izgradnjom zajednice” na internetu. Krajem 90-ih moglo se doslovce sjesti i promatrati kako web zajednice rastu u stvarnom vremenu. Ne govori li puno činjenica da moramo stvoriti nove teritorije, novi prostor, virtualni svijet, kako bi omogućili i podržali zajedništvo? Ako pogledamo u fizički svijet, posvuda se susrećemo s blokadama i barijerama zajedništvu. Pogledajte primjerice arhitekturu: zašto se krovovi kuća ne koriste kao zajednički prostor stanara?

Tellervo: Nadamo se da će *Zbor pritužbi* uspostaviti “zajednicu u vremenu” tako što će pritužbe pojedinaca pretočiti u zajedničku zbornu pjesmu. Zbor je ovdje metafora za zajednicu koja vrijedi više od zbroja svojih dijelova. Ipak, prilikom dokumentiranja zbora kamerom pokušavamo portretirati pojedince kao zasebne “osobe”, pokazati njihove različite izraze lica i emocije.

Lene: Kako dolazite do ideja za svoje radove?

Oliver: *Zbor pritužbi* je nikao iz igre s idejom: što ako bi se energija koju svi pojedinci koriste kako bi se žalili na male stvari pretvorila u nešto veliko i zajedničko? U finskom jeziku postoji izraz “valituskuroo”, što znači “zbor pritužbi”. To je izraz koji označava mnoštvo ljudi koji se u istom trenutku na nešto žale. Smatrali smo da taj izraz treba shvatiti doslovno i organizirati zbor pritužbi kao rezultat kreativne, pozitivne i zabavne “radionice pritužbi”. Dobili smo poziv za rezidencijalni boravak na institutu Springhill u Birminghamu te smo tamo predložili ovu ideju, a našeg je domaćina čitav projekt oduševio. Rekli su nam da je Birmingham vrlo poznat po svojoj kulturi prigovaranja. Birmingham ima i zavidljujuću kolekciju arhitektonskih nedjela i zločina urbanog planiranja, stoga smo odlučili da je idealan grad za pokretanje prvog *Zbora pritužbi*.

Lene: U vašim je radovima akter grupa ljudi koja je nastala kao odgovor na neku ponudu, primjerice na poziv za sudjelovanje u radionici. Ta ponuda ne oslovljava neku određenu zajednicu, već se prije obraća širokom društvenom presjeku. Je li vam važno da se suradnja odvija na tim temeljima, putem otvorenog poziva, te zašto je tome tako?

Oliver: Sviđa nam se ideja poziva jer ona uspijeva definirati našu ulogu naspram sudionika; to je poput poziva na zabavu: mi smo domaćini koji se trude napraviti dobru atmosferu, ali hoće li zabava biti dobra ili ne ovisi uvelike o ljudima koji su na nju došli. U tom smislu mogli bismo reći da se trudimo biti dobrim domaćinima. To uključuje i pospremanje nereda sljedećeg jutra ...

Tellervo: Važno mi je da naši umjetnički projekti ne ostanu na razini simboličke geste. Otkako radimo projekte koji uključuju stvarne ljude, očekujemo da se nešto doista i dogodi, grupna dinamika sa svojim pravim osjećajima i nepredvidljivošću. U suprotnom bi ljudi postali samo ilustracije naših ideja. Ponekad su nas kritizirali – posebno po pitanju *Zbora pritužbi* – zbog činjenice da sudionici ne predstavljaju društvenu strukturu pojedinih gradova. To možda ima veze s distribucijom našeg poziva, koji naravno nije posljedica pažljivo osmišljene reklamne kampanje s točnim podacima o ciljanim grupama itd. Ipak, nikada nisam zbor doživjela kao homogenu grupu, svatko je u njemu imao svoju osobnu, možda idiosinkratsku, neumoljivu motivaciju da sudjeluje i to je stvorilo snažan

osjećaj grupne različitosti. To što je publika doživjela zbor homogenim po mojem sudu ima više veze s grupnom dinamikom. Zaista, nakon samo tri tjedna uspjeli smo stvoriti snažan osjećaj pripadnosti grupi, i to je moglo stvoriti dojam da zbor postoji već godinama.

Lene: Rekli ste mi jednom prilikom da ste razvijajući svoj model rada s grupom ljudi bili inspirirani teorijama otvorenog prostora Harrisona Owena...

Tellervo: Kad smo započeli pripreme za rad *The Making of Utopia* pitali smo se kako će uopće biti moguće napisati scenarij za kratki film u dva dana s grupom od 10 – 30 ljudi a da svi budu uključeni. Tako smo krenuli na seminare kako bismo se upoznali s određenim metodama.

Oliver: Radionica otvorenog prostora bila je prilično bizarna. Sjedili smo zajedno s 12 visokopozicioniranih menadžera iz Nokie koji su slušali kako ideja da se samoorganizacijom “upravlja” nije dobra. Ideje koje stoje iza teorije otvorenog prostora u rezonaciji su s mojim (gotovo zaboravljenim) umjetničkim korijenima. Prve dvije godine studija u Hamburgu bio sam u klasi Kurda Alslebena, koji je razvio vlastiti koncept dijaloške umjetnosti – proizišao iz ideja partici-

pativne umjetnosti kasnih 60-ih i interaktivne umjetnosti 80-ih godina u odnosu na salonsku kulturu. U ovom je konceptu razbijen slijed umjetnik-djelo-primatelj, a umjetničko je djelo proizlazilo iz dijaloške interakcije ravnopravnih sudionika. No u to je vrijeme taj pristup za mene bio odveć radikaln, promijenio sam klasu i studirao pod mentorstvom Marine Abramović – potpuna opreka Kurdu: barok, teatralna samoekspresija. Kakogod, ideje Kurda Alslebena bile su posijane... Kad sam čuo za teoriju otvorenog prostora, to za mene nije bilo ništa novo, već prije nešto što je odjekivalo tim ranijim diskusijama, no na puno jednostavniji, puno radikalniji i puno ljepši način. Ali ujedno i praktični alat za zajednički rad. Iskustvo sam kako mnogi ljudi – posebno umjetnici – govore o suradničkim praksama, mada nemaju nikakve vještine ili alate da ih zaista i provode.

Lene: To nas upravo navodi na jedno od mjesta kritike dijaloške ili društveno angažirane umjetnosti: “Rascjepi između obećanja o sudjelovanju u teoriji i njenog izostanka u konkretnim umjetničkim projektima u različitim kontekstima”, kao što Suzana Milevska primjećuje u tekstu *Participatory art*.

Promjena paradigme od objekata ka subjektima. Kada opisujete vaš način rada, čini se da su vam ovi nedostaci itekako poznati, budući da je na neki način riječ o materijalu s kojim radite.

Oliver: Jedan je od aspekata našeg rada vjerovanje da se projekt može izvesti bilo gdje u svijetu. Zapravo, mjesto na kojem se zbiva *Zbor pritužbi* ne čini razliku, jer oni su samo uzorci, sempljovi. Pokušavamo se usmjeriti na pitanja relevantna na globalnoj razini, ili radije recimo na vrlo ljudskoj razini. No na svakom specifičnom lokalitetu rad dobije poseban oblik ili lokalni karakter koji ovo vrlo općenito djelo utemeljuje u lokalnom kontekstu. Mislim da smo uspjeli naše radove učiniti univerzalnim, a istodobno i ostati osjetljivi na kontekst. Na ovaj smo način izbjegli problemu koji imaju mnogi umjetnici, naime, kada su u umjetničkoj rezidenciji sa zadatkom da naprave site-specific rad na lokaciji koju moraju upoznati za nekih četiri tjedna, što često vodi stvaranju apsurdnih i upravo smiješnih radova. Naša strategija izmiče ovoj dilemi...

(ulomak iz razgovora Tellervo Kalleinen i Olivera Kochta-Kalleinen s Lene Crone Jensen, ravnateljicom Kunsthallen Göteborg, u: katalog *Lost and Found*, S.M.A.K., 2006.)

Complaints Choir of St. Petersburg, 2006
Foto: Yury Rumiantsev

Complaints Choir of Helsinki 2008
Foto: Petri Summanen

